КИЇВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

ЗАТВЕРДЖЕНО
Приймальною комісією
Протокол № 6 від 01.04.2019 р.
Голова Приймальної комісії
_____ В.О.Огнев'юк

ПРОГРАМА

вступного екзамену в аспірантуру

Освітньо-науковий рівень: доктор філософії

Спеціальність: 032 Історія та археологія

На основі: освітнього ступеня магістр,
освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліст

ПОГОДЖЕНО
Проректор з наукової роботи
_____ Н.М.Віннікова

РОЗГЛЯНУТО І ЗАТВЕРДЖЕНО
на засіданні вченої ради
Історико-філософського факультету
Протокол №5 від 17.01.2019 р.
Голова вченої ради
_____ О.С.Александрова

Київ – 2019

Укладачі:

Салата Оксана Олексіївна – завідувач кафедри історії України Київського університету ім. Бориса Грінченка, доктор історичних наук, професор.
Михайловський Віталій Миколайович – доктор історичних наук, професор кафедри історії України Київського університету імені Бориса Грінченка.
Срібняк Ігор Володимирович – доктор історичних наук, професор, завідувач кафедри всесвітньої історії Київського університету імені Бориса Грінченка.
Надтока Геннадій Михайлович – доктор історичних наук, професор кафедри всесвітньої історії Київського університету імені Бориса Грінченка.

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Фахове випробовування з історії призначене для перевірки знань вступників до докторської школи Київського університету імені Бориса Грінченка на базі ОР: другий «магістерський» у відповідності до державних стандартів підготовки фахівців.

Під час фахового випробовування оцінюється рівень розуміння закономірностей історичного процесу та знання фактичного історичного матеріалу.

Форма проведення – фахове випробовування у вигляді іспиту

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Давня історія України

Основні джерела для вивчення давньої історії України. Актуальні питання історіографії давньої історії України.

Поява людини на території сучасної України. Палеоліт. Мезоліт. Неоліт. Енеоліт. Культурно-історична спільнота Кукутені-Трипілля. Доба бронзи. Доба раннього заліза. Кіммерійці. Скіфи. Сармати.

Грецька колонізація і виникнення античних поселень у Північному Причорномор'ї, їхнє становище у класичний, елліністичний, римській і пізньоантичний періоди. Доба Великого переселення народів. Матеріальна та духовна культура давніх слов'ян.

Середньовічна історія України

Основні джерела для вивчення середньовічної історії України. Актуальні питання історіографії середньовічної історії України. Становлення державності у східних слов'ян. Утворення Давньоруської держави. Внутрішня і зовнішня політика перших київських князів. Запровадження християнства. Суспільно-економічний лад давньоруської держави. Розвиток міст, ремесел, торгівлі. Становище сільського населення. Стани й основні соціальні групи. Давньоруське право, «Руська правда». Місце християнської церкви в політичному та культурному житті країни. Дипломатія київських князів IX–X ст.

Взаємини Русі з кочовими народами (печенігами, половцями). Причини і наслідки роздроблення Київської Русі. Утворення і суспільно-політичний розвиток удільних князівств (Галицького, Волинського, Чернігівського, Переяславського). Боротьба князів за київський престол.

Монгольська навала та її наслідки для історії Русі. Залежність українських земель від Золотої Орди.

Загальна характеристика культури Київської Русі. Розвиток мистецтв і літератури, пам'ятки давньоруської історіографії.

Приєднання Галицької Русі до Польського королівства. Входження Волині та Центральної України до складу Великого князівства Литовського. Кревська унія 1385 р. та її значення для історії України.

Італійські колонії у Північному Причорномор'ї. Утворення Кримського Ханату та його політика стосовно українських земель. Турецька експансія у Північному Причорномор'ї. Залежність Кримського Ханату від Османської імперії.

Становище Галицької Русі та Поділля у складі Польського королівства впродовж XV – першої половини XVI ст. Формування шляхетського стану як провідної суспільної верстви. Розвиток міст, цеховий устрій, розвиток міського самоврядування і поширення магдебурзького права.

Становище Київщини, Волині, Брацлавщини, Чернігівщини у складі Великого князівства Литовського протягом XV – першої половини XVI ст. Удільні князівства Гедиміновичів на українських теренах та їхня роль в історії Великого князівства Литовського. Київські князі Олельковичі. Ліквідація удільних князівств в Україні литовським урядом. Боротьба Московського великого князівства з Великим князівством Литовським за давньоруську спадщину. Особливості соціально-політичного устрою Центральної України у складі Великого князівства Литовського. Станова структура суспільства: князі, пани, зам'яни-шляхта, міщани, селяни. Формування козацтва як соціальної групи.

Ранньонова історія України

Основні джерела для вивчення ранньонової історії України. Актуальні питання історіографії ранньонової історії України. Люблінська унія 1569 р. Утворення Речі Посполитої і перехід Київщини, Брацлавщини та Волині від Великого князівства Литовського до Корони Польської. Адміністративно-територіальний устрій українських земель у складі Речі

Посполитої. Основні верстви суспільства: магнати, шляхта, духівництво, міщанство, селяни, козацтво.

Становище Православної церкви в українських землях під литовсько-польським пануванням. Братства та їхня роль в громадському житті. Поширення впливу католицизму. Реформація та контрреформація в Україні. Берестейська церковна унія 1596 р. Громадсько-політична активність прихильників і супротивників унії. Відродження православної церкви. Київський митрополит Петро Могила та його оточення.

Запорозька Січ: виникнення, устрій. Військово-політична активність козацтва в другій половині XVI – першій половині XVII ст. П. Сагайдачний. Козацькі повстання між 1591 і 1638 рр.

Загальна характеристика української культури кінця XVI – першої половини XVII ст. Поширення друкарства. Розвиток шкільництва: Львівська братська школа, Острозька академія, Києво-Могилянська колегія, єзуїтські навчальні заклади. Полемічна література щодо церковної унії.

Повстання під проводом Богдана Хмельницького у середині XVII ст.: сутність, причини, періодизація. Формування української державності у ході війни. Військові дії: битви під Жовтими Водами, Корсунем, Пилявцями, Зборовом, Збаражем, Батогом, Берестечком, Жванцем. Дипломатичні акції гетьманського уряду. Зборівська та Білоцерківська угоди з польським урядом, українсько-московський союз; «Березневі статті» 1654 р. Віленське перемир'я Москви та Польщі. Дипломатія Української держави за гетьмана Б. Хмельницького. Союз гетьманського уряду зі Швецією, Трансільванією і Бранденбургом.

Гетьманування І. Виговського (1657–1659), його внутрішня і зовнішня політика. Гадяцька угода 1658 р. Українсько-московська війна 1659 р., Конотопська битва. Падіння гетьманату І. Виговського. Гетьманування Ю. Хмельницького (1659–1663), його зовнішня та внутрішня політика. Переяславські статті 1659 р. Розкол України на Правобережну і Лівобережну. Андрусівське московсько-польське перемир'я 1667 р. і його значення в українській історії.

Правобережна Україна в другій половині XVII ст., боротьба за неї між Річчю Посполитою, Московським царством та Османською імперією. Внутрішня і зовнішня політика правобережних гетьманів П. Тетері (1663– 1665), П. Дорошенка (1665–1676). Занепад української державності на Правобережжі та економічна руїна краю.

Політичне становище Лівобережної України у складі Московської держави впродовж другої половини XVII ст. Поступове обмеження української автономії. Гетьманування І. Брюховецького (1663–1668), Московські статті 1665 р. Гетьманування Д. Многогрішного (1669–1672), Глухівські статті 1669 р. Гетьманування І. Самойловича (1672–1687), Конотопські (1672 р.) і Переяславські (1674 р.) статті. Гетьманування І. Мазепи (1687–1709), Коломацькі статті 1687 р. Військово-політична активність запорозького козацтва в другій половині XVII – на початку XVIII ст. І. Сірко. Автономія Слобідської України у складі Росії в другій половині XVII – середині XVIII ст.

Дипломатія гетьмана І. Мазепи. Суспільні верстви Гетьманщини: старшина, козацтво, духівництво, міщанство, селянство. Сотенно-полковий адміністративно-територіальний устрій.

Україна під час Північної війни 1700–1721 рр. Козацько-селянське повстання 1702–1704 рр. на Правобережній Україні під проводом С. Палія. Українсько-шведський союз, Полтавська битва 1709 р. та її значення в історії України. Українська еміграція, гетьман П. Орлик і його «Конституція» 1710 р. Гетьманування І. Скоропадського (1708–1722).

Перша Малоросійська колегія. Боротьба старшини за збереження української автономії, П. Полуботок. Гетьманування Д. Апостола (1727– 1734), «Рішительні пункти» 1728 р., економічна політика гетьманської адміністрації, «Генеральне слідство про маєтності», реформування судочинства. «Правління гетьманського уряду». Україна під час російсько-турецької війни 1735–1739 рр. Запорозьке козацтво у XVIII ст.: Олешківська та Нова Січі.

Гетьманування К. Розумовського (1750–1764). Судова реформа 1760– 1763 рр. Кодифікація українського права у XVIII ст. «Права, за якими судиться малоросійський народ».

Ліквідація автономії України у другій половині XVIII ст. та інкорпорація її до суспільно-політичної структури Російської імперії: остаточне скасування уряду гетьмана, діяльність другої Малоросійської колегії та генерал-губернатора П.О. Румянцева, знищення Запорозької Січі, скасування сотенно-полкового адміністративно-територіального устрою, створення намісництв і губерній, перетворення старшини на шляхетський стан, покріпачення селянства.

Російсько-турецькі війни 1768–1774, 1787–1791 рр. і Україна. Приєднання Північного Причорномор'я до Російської імперії та його колонізація українцями.

Правобережна Україна у складі Речі Посполитої у XVIII ст. Основні верстви суспільства: магнати, шляхта, духівництво, міщанство, селянство. Роль євреїв у суспільно-економічному житті краю. Коліївщина – народне повстання 1768 р. Розподіли Речі Посполитої, приєднання Галичини до монархії Габсбургів, а Київщини, Поділля та Волині – до Російської імперії.

Загальна характеристика української барочної культури. Архітектура, образотворче мистецтво, література, розвиток історіографії. Києво-Могилянська академія як осередок вищої освіти та культури в українських землях. Василіянські школи.

Нова історія України

Основні джерела для вивчення нової історії України. Актуальні питання історіографії нової історії України. Соціально-політичне становище й адміністративно-територіальний устрій українських земель у складі Російської імперії та монархії Габсбургів.

Українське національне відродження XIX ст.: сутність, передумови, періодизація, регіональні особливості. Вплив ідеології романтизму на виникнення українофільства. Традиціоналізм дворянства Лівобережної України. Громадсько-політичні рухи на Наддніпрянській Україні першої чверті XIX ст.: масонство, декабристи. Харківський університет як вогнище українофільства першої третини XIX ст. Польське українофільство (В. Терлецький, М. Чайковський, Ф. Духіньський), польські повстання на українських теренах.

Кирило-Мефодіївське братство – перше політичне товариство українофілів, його склад та програмові документи («Книга буття українського народу», «Статут Слов'янського братства св. Кирила і Мефодія»). М. Костомаров, П. Куліш, В. Білозерський. Значення творчої та громадської діяльності Т. Шевченка для українського національного відродження. Формування ідеологічної платформи українського національно-визвольного руху й окремішньої модерної української національної ідентичності.

Соціально-протестні рухи першої половини і середини XIX ст.: повстання подільського селянства під проводом У. Кармалюка, Київська козаччина 1855 р.

Кримська війна 1853–1856 рр. й Україна. «Великі реформи» в Російській імперії 60-х–70-х рр. XIX ст. (селянська, земська, судова, військова тощо) та особливості їх проведення в українських землях.

Активізація українофільства на рубежі 50-х–60-х рр. XIX ст. у зв'язку із загальною лібералізацією громадсько-політичного життя в Російській імперії на початку правління Олександра II. Українська громада у Петербурзі, видання часопису «Основа». Рух «хлопоманів», виникнення українських громад в Києві, Чернігові, Полтаві, Одесі, Харкові тощо, їхня громадська та культурно-просвітницька діяльність. «Валуєвський циркуляр» 1863 р. – обмеження поширення українського друкованого слова.

Київська «стара громада» у 70-ті рр. XIX ст. В. Антонович. Урядові репресії проти українофілів: «Емський указ» 1876 р. щодо припинення пропагування ідей українського національного визволення в періодиці та інших друкованих виданнях.

Університетські центри в Україні у XIX ст. Українська політична еміграція. М.П Драгоманов та «женевський гурток» (С. Подолинський, М. Павлик), видання часопису «Громада», ідеологія «громадівського соціалізму». Формування соціалістичного напряму в українському національно-визвольному русі.

Промисловий переворот в українських землях, становлення індустріального суспільства. Діяльність народників на українських теренах, їхня ідеологічна платформа, таємні

народницькі революційні організації («Земля і Воля», «Народна Воля», «Чорний Переділ»), ставлення російських революціонерів до українського національного питання. Народницькі гуртки в Україні. «Ходіння в народ» і «Чигиринська змова» 1877 р. Терористичні акції. Українці у лавах народників. Вплив народницької ідеології на український національно-визвольний рух.

Українські земські діячі другої половини XIX – початку XX ст. «Братство тарасівців»: програма та склад. Студентський рух на рубежі XIX і XX ст.

Поширення в Україні марксизму, М. Зібер. Марксистські гуртки. Утворення Російської соціал-демократичної робітничої партії (РСДРП) та її діяльність на українських теренах, більшовизм і меншовизм.

Робітничий та селянський рухи на початку XX ст. Революція 1905–1907 рр. в Україні: повстання в армії та на флоті, робітничо-селянські протестні виступи; маніфест від 17 жовтня 1905 р. про громадянські права і свободи для населення Російської імперії; пожвавлення українського національно-визвольного та культурно-просвітницького руху: поширення на Наддніпрянщині осередків товариства «Просвіта», створення україномовної преси; діяльність українських представників у І Державній Думі.

Післяреволюційний реакційний режим («третьочервнева монархія»), згортання діяльності українських громадських та культурно-просвітницьких установ. Столипінська аграрна реформа в Україні; переселення українських селян до Сибіру і Далекого Сходу (Зелений Клин).

Українські політичні партії на Наддніпрянщині на початку XX ст., їх склад, соціальна база та програми вирішення національних і соціальних протиріч. Революційна українська партія (РУП), Українська соціал-демократична робітнича партія (УСДРП), Товариство українських поступовців (ТУП).

Діяльність на території України провідних загальноросійських політичних партій та громадських об'єднань: більшовиків, меншовиків, есерів, кадетів, октябристів, чорносотенців.

Особливості українського національного відродження в Галичині. Греко-католицьке духівництво як провідна соціальна сила галицького українофільства першої половини XIX ст. «Руська трійця» (Я. Головацький, М. Шашкевич, І. Вагилевич). Революція 1848–1849 рр. в Австрійській імперії та її вплив на соціально-політичну ситуацію в Західній Україні, діяльність «Головної Руської Ради» й українських представників у рейхстазі. Селянська реформа. Українське питання на Слов'янському з'їзді в Празі. Перші культурницькі інституції: Ставропігіальний інститут, Народний Дім, «Галицько-руська матиця». Громадсько-політичні угрупування: «москвофіли» та «народовці». Утворення організаційної інфраструктури для розвитку українського національно-визвольного руху в Галичині: товариство «Просвіта», Наукове товариство імені Т. Шевченка; молодіжні спортивно-виховні організації «Сокіл», «Січ»; розвиток кооперативного руху, шкільництво. Українська преса в Галичині (газета «Діло» тощо). Українські парламентарі в австрійському рейхстазі та крайових сеймах. Зв'язки між діячами національного відродження із Західної та Наддніпрянської України. Виникнення політичних партій в західноукраїнських землях, їхній склад соціальна база та програми вирішення національних і соціальних протиріч. Особливості соціально-політичного становища українців в Закарпатті та Буковині. Західноукраїнська трудова еміграція до Нового Світу.

Загальна характеристика української культури XIX ст. Розвиток освіти, науки, культури, мистецтв. М.С. Грушевський як науковець і політичний діяч. Б.Д. Грінченко: наукова, просвітницька, педагогічна та літературна діяльність.

Віровизнання в Україні на початку XX ст.: становище Православної церкви на Наддніпрянщині та Греко-католицької церкви в Західній Україні, соціальний склад духівництва, його участь у громадсько-політичному житті.

Новітня історія України

Основні джерела для вивчення нової історії України. Актуальні питання історіографії нової історії України. Українські землі під час Першої світової війни 1914–1918 рр., головні бойові дії на території України, українське питання в планах ворогуючих таборів. Ставлення

провідних українських політичних сил до війни. Утворення Загальної Української Ради, Союзу Визволення України. Українські січові стрільці. Російський окупаційний режим в Західній Україні.

Українська національно-демократична революція 1917–1920 рр.: передумови, основні рушійні сили, періодизація. Лютнева революція 1917 р. В Росії, падіння самодержавства, утворення Тимчасового уряду та його місцеві органи влади на території України. Ради робітничих і солдатських депутатів як альтернативні органи революційної влади. Утворення Української Центральної Ради, її партійний склад і керівні діячі. Перетворення Центральної Ради (ЦР) на український революційний парламент, її універсали як програмові документи. Утворення органу виконавчої влади ЦР – Генерального секретаріату, його персональний склад та компетенції. Стосунки ЦР з Тимчасовим урядом. Діяльність загальноросійських політичних усіх ідеологічних спрямувань сил в Україні, їхні взаємини з ЦР. Міжфракційна боротьба в середині ЦР.

Жовтневий переворот 1917 р.: падіння Тимчасового уряду, встановлення більшовицької диктатури. Ставлення провідних українських політичних сил до перевороту, проголошення утворення Української Народної Республіки (УНР). Взаємини між більшовицьким урядом та ЦР. Дипломатія Української Народної Республіки. Перший Всеукраїнський з'їзд рад у Харкові в грудні 1917 р. І проголошення створення в Україні радянської влади. Війна Радянської Росії проти УНР наприкінці 1917 – на початку 1918 рр.; трагедія під Крутами. Проголошення незалежності УНР. Більшовицький окупаційний режим в Україні на початку 1918 р. Брестський мирний договір УНР з Німеччиною, Австро-Угорщиною та їхніми союзниками. Німецька та австро-угорська окупація Наддніпрянщини, повалення радянської влади.

Контрреволюційний переворот 29 квітня 1918 р.: ліквідація Центральної Ради й УНР, утворення Української держави на чолі з гетьманом П. Скоропадським. Соціальна база гетьманського режиму, його стосунки з німецькими окупантами. Опозиційні сили. Політика гетьманського уряду в галузі державного управління, економіки, культури. Дипломатія гетьмана П. Скоропадського.

Освітня політика українських урядів у добу національної революції 1917 – 1921 рр.

Український церковний рух першої третини XX ст. Повалення гетьманського режиму, його причини та наслідки. Відновлення УНР і прихід до влади Директорії, її керівний склад й ідеологічні засади внутрішньої та зовнішньої політики. Аграрне питання, економічна криза, дезорганізація державного управління. Збройні формування Директорії. Роль В. Винниченка та С. Петлюри у визвольних змаганнях.

Інтервенція Антанти на Півдні України. Білий рух в Україні, його соціальна база, цілі та завдання щодо українського питання. Денікінщина. Врангелівщина.

Розпад Австро-Угорської імперії та утворення Західноукраїнської Народної Республіки (ЗУНР), засади її державного устрою, керівні діячі. Українська Галицька Армія (УГА). Збройна боротьба ЗУНР проти польської агресії у 1918 – 1919 рр. Злука ЗУНР з УНР, трансформація ЗУНР на Західну область УНР (ЗОУНР). Окупація Польщею Галичини. Діяльність уряду ЗОУНР в еміграції.

Створення Комуністичної партії більшовиків України (КП(б)У). Наступ більшовицьких військ в Україну і відновлення у 1919 р. радянської влади на Наддніпрянщині. Запровадження політики воєнного комунізму, продовольча диктатура. Окупація Наддніпрянщини білими військами в другій половині 1919 р. Партизанські рухи в Україні під час громадянської війни. Махновщина.

Відновлення радянської влади в Україні взимку 1919 – 1920 рр. Варшавський договір між УНР і Польщею, радянсько-польська війна 1920 р., Ризький мирний договір 1921 р. Остаточний розгром білого руху більшовицькими військами у Північному Причорномор'ї у 1920 р.

Новації в царині освіти та шкільництві під час Української національно-визвольної революції 1917–1920 рр. Віровизнання в Україні в добу визвольних змагань.

Українське питання в міжнародних відносинах після Першої світової війни. Розподіл західноукраїнських земель між Польщею, Чехословаччиною, Румунією.

Українська Соціалістична Радянська Республіка, її державний лад, політичний режим, адміністративно-територіальний устрій, особливості соціальної структури у 20-ті рр ХХ ст. Входження УСРР до складу Союзу Радянських Соціалістичних Республік (СРСР). Криза політики воєнного комунізму. Голодомор 1921–1923 рр. Нова економічна політика (НЕП), передумови її запровадження й особливості в Україні. НЕП у сільському господарстві. НЕП у промисловості. Згортання НЕПу.

Українізація: причини, хід, керівні діячі, досягнення. Українізація державного апарату, науково-просвітницьких закладів. Кампанія з ліквідації неписьменності. Опір українізації та її згортання. Український націонал-комунізм. «Хвильовизм». «Шумськизм». «Волобуєвщина». Індустріалізація УСРР, її соціальні наслідки. Колективізація селянства: передумови, початок суцільної колективізації, ліквідація куркульства, селянські протести проти колективізації, їх форми і масштаби, соціальні наслідки колективізації. Голодомор 1932–1933 рр. як геноцид української нації, його демографічні та соціокультурні наслідки.

Формування сталінського тоталітарного режиму. Масові репресії: справа «Спілки визволення України» і нищення української інтелігенції, переслідування опозиціонерів і партійні чистки, «єжовщина» («Великий терор» 1937–1938 рр.). Ідеологічне обґрунтування масових репресій.

Галичина та Західна Волинь у складі II Речі Посполитої. Ставлення польського уряду до українського питання. Осадництво. Пацифікації. Соціально-економічне становище західноукраїнського населення: аграрне питання, кооперативний рух. Інтелігенція як провідна верства суспільства. Українські політичні партії: Українське національно-демократичне об'єднання (УНДО), Комуністична партія Західної України (КПЗУ). Роль греко-католицької церкви в громадсько-політичному житті, митрополит Андрей Шептицький. Ідеологія українського інтегрального націоналізму. Утворення Організації Українських Націоналістів (ОУН), її провідники, цілі та методи діяльності; фракції бандерівців і мельниківців.

Особливості соціально-економічного та суспільно-політичного становища українського населення в Чехословаччині та Румунії у 20-ті–30-ті рр. ХХ ст.

Загальна характеристика розвитку української культури у 1920-ті та 1930-ті рр. Новації в літературі, мистецтві, науці, освіті. Масові репресії проти діячів культури: «Розстріляне відродження».

Релігійне життя в українських землях у 20-ті–30-ті рр. ХХ ст.: православне духівництво в підрадянській Україні, Українська автокефальна православна церква, Українська греко-католицька церква в умовах польської окупації.

Українське питання в міжнародних відносинах напередодні Другої світової війни. Карпатська Україна: від автономії у складі Чехословаччини до незалежності, окупація її Угорщиною. Пакт Молотова-Ріббентропа і доля західноукраїнських земель. Приєднання до Радянської України Галичини, Буковини та Південної Бессарабії. «Радянізація» Західної України у 1939– 1941 рр.

Напад Німеччини та її союзників на СРСР у 1941 р. Військові дії на території України у 1941–1942 рр. Нацистський окупаційний режим. Адміністративно-територіальний поділ: Рейхскомісаріат Україна, дистрикт Галичина у складі Генерал-губернаторства у Польщі, Трансністрія під владою Румунії. Громадське життя в Україні в умовах нацистської окупації, стан культури, шкільництва, віровизнання. Експлуатація економічних ресурсів України нацистами. Рух Опору проти окупантів, його основні течії: радянські партизани та підпільники, Українська Повстанська Армія (УПА). Військові дії на українських теренах у 1943–1944 рр. Відступ військ Німеччини та її союзників з України. Відновлення в Україні сталінського тоталітарного режиму. Депортація з рідних земель кримських татар, понтійських греків та інших малих народів. Наслідки Другої світової війни для України: демографічні, економічні, соціально-політичні. Україна як держава-засновниця ООН.

Повоєнне врегулювання західних кордонів СРСР, приєднання до Радянської України Закарпаття. Примусове виселення українського населення з Лемківщини, Посяння, Підляшшя, Холмщини, що увійшли до складу Польщі. Насадження сталінського тоталітарного режиму в

західноукраїнських землях: боротьба протии УПА, знищення греко-католицької церкви, колективізація селянства, масові репресії проти нелояльних до радянської влади елементів.

Відновлення сільського господарства та промисловості у повоєнні роки. Голодомор 1946–1947 рр.

Ідеологічні «чистки» кінця 40-х – початку 50-х рр. ХХ ст.: боротьба «космополітизмом» й «українським буржуазним націоналізмом» серед інтелігенції.

Українська діаспора у боротьбі за відновлення української державності після Другої світової війни.

Радянська Україна в добу «хрущовської відлиги». Ослаблення тоталітаризму в СРСР: десталінізація, відносна лібералізація громадського життя, часткова реабілітація жертв політичних репресій. Реформи в аграрному секторі та промисловості. Підвищення загального рівня життя.

Українські «шестидесятники». Рух Опору радянському режиму: поєднання вимог соціальних змін з національно-визвольними змаганнями; правозахисники, релігійні дисиденти. «Українська Гельсінська група». Репресії проти діячів Руху Опору.

Релігійне життя в Україні в другій половині 40-х – першій половині 80-х рр. ХХ ст.

Радянська Україна в добу «брежнєвського застою». Посилення консервативних тенденцій в громадсько-політичному житті країни. Соціальна структура населення. Початок системної кризи радянської економіки.

Культурне життя в Радянській Україні: література, наука, кінематограф, театр, музика, живопис.

Політика «Перебудови»: сутність і особливості в Україні. Гласність. Демократизація суспільного життя. Економічні реформи («прискорення», запровадження госпрозрахунку, самофінансування, бригадного підряду, оренди, кооперативів, дозвіл індивідуальної трудової діяльності), причини їхньої низької ефективності. Політичний плюралізм і втрата комуністичною партією керівної політичної ролі. Громадсько-політичні організації національно-демократичного спрямування: Народний Рух України, Товариство української мови імені Т. Шевченка. Багатопартійність. Чорнобильська катастрофа.

Суверенізація України: Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. Спроба державного перевороту в Радянському Союзі у серпні 1991 р. та розпад СРСР. Здобуття Україною незалежності: Акт проголошення незалежності від 24 серпня 1991 р.

Україна в період утвердження національної державності. Проблеми соціально-економічного та політичного реформування українського суспільства в 1994–2004 рр. Прийняття нової Конституції. Українська помаранчева революція 2004 рр. Соціально-економічний розвиток України у 2005–2016 рр. Діяльність України на міжнародній арені після проголошення незалежності. Культура незалежної України. Події 2013–2016 рр. в Україні.

Міграційні процеси в новій і новітній історії України. Утворення української діаспори.

ОРІЄНТОВНІ ПИТАННЯ З ІСТОРІЇ УКРАЇНИ

1. Палеоліт на території сучасної України.
2. Мезоліт на території сучасної України.
3. Неоліт і становлення аграрного суспільства на території сучасної України.
4. Населення території сучасної України в енеоліті та бронзовому віці.
5. Кочовики раннього залізного віку в Північному Причорномор'ї.
6. Антична цивілізація у Північному Причорномор'ї.
7. Східнослов'янські племена у V–IX ст. н.е.
8. Утворення державності у східних слов'ян.
9. Роль варягів у соціально-політичних процесах на Русі.
10. Об'єднання східнослов'янських племен київськими князями. 11. Запровадження християнства у Київській державі. 12. Відносини Русі зі степовими кочовиками у IX–XIII ст. 13. Русь в добу удільної роздробленості (XII – пер. пол. XIII ст.).
14. Галицько-Волинські землі наприкінці XII – першій половині XIV ст. 15. Суспільні верстви середньовічної Русі.
16. Культура середньовічної Русі.
17. Монгольська навала на Русь та її наслідки.
18. Кримський Ханат: утворення, історичний розвиток, роль в історії України.
19. Поширення магдебурзького права в українських землях.
20. Становище українських земель у складі Великого князівства Литовського у XIV – першій половині XVI ст. Політичний режим, суспільні верстви, економічний розвиток.
21. Становище українських земель у складі Польського королівства з XIV до першої половини XVI ст. Політичний режим, суспільні верстви, економічний розвиток.
22. Українські землі у складі Речі Посполитої в др. пол. XVI – пер. пол. XVII ст.
23. Берестейська церковна унія та її значення в історії України.
24. Козацькі повстання кінця XVI – першої половини XVII ст.
25. Причини козацького повстання середини XVII ст.
26. Формування української державності впродовж середини XVII ст.
27. Політичне становище Гетьманщини у складі Московської держави у другій половині XVII ст.
28. Українська барокова культура.
29. Політика російського уряду щодо автономії українських земель у XVIII ст.
30. Суспільні верстви Гетьманщини (др. пол. XVII – XVIII ст.).
31. Гайдамацький рух на Правобережній Україні у XVIII ст.
32. Українська культура першої половини XIX ст.
33. Кирило-Мефодіївське товариство: цілі, програмові документи, провідні діячі.
34. Громадівський рух другої половини XIX ст.
35. Реформи 60-х – 70-х рр. XIX ст. в Російській імперії та особливості їх проведення в українських землях.
36. Громадсько-культурний рух у Західній Україні в першій половині XIX ст.
37. «Руська Трійця».
38. Революція 1848–1849 рр. в Австрійській імперії та її вплив на розвиток українського національного руху.
39. Українська культура другої половини XIX ст.
40. Промисловий переворот й особливості становлення індустріального суспільства в українських землях (др. пол. XIX – пер. пол. XX ст.).
41. Україна в Першій світовій війні.
42. Формування модерної української нації.
43. Політика Центральної Ради. Утворення Української Народної Республіки.
44. Українська Держава гетьмана Павла Скоропадського.
45. Внутрішня і зовнішня політика Директорії УНР.
46. Встановлення радянської влади в Україні.

47. Західноукраїнська Народна Республіка та її роль в історії українського державотворення.
48. Модернізм в українській культурі першої третини XX ст.
49. Політика українізації в радянській Україні.
50. Індустріалізація в радянській Україні.
51. Колективізація селянства в радянській Україні.
52. Причини і наслідки Голодомору 1932–1933 рр. в Україні.
53. Сталінський тоталітарний режим в Україні.
54. Організація українських націоналістів (ОУН): утворення, ідеологія та діяльність.
55. Приєднання західноукраїнських земель до СРСР у 1939–1940 рр. Встановлення радянського тоталітарного режиму в Західній Україні.
56. Нацистський окупаційний режим в Україні у 1941–1944 рр.
57. Рух Опору проти німецьких окупантів і їхніх союзників на території України під час Другої світової війни.
58. Українська Повстанська Армія та її роль в історії Другої світової війни.
59.Боротьба сталінського тоталітарного режиму з українським національно-визвольним рухом в другій половині 40-х – на початку 50х рр. XX ст.
60. Українська культура в добу сталінізму.
61. Українські дисиденти.
62. Наростання кризових явищ у суспільному та економічному житті Української РСР впродовж 60-х – пер. пол. 80-х рр. XX ст.
63. Розпад Радянського Союзу й перетворення України на незалежну державу.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ

Незадовільно	Вступник не має чітких уявлень про історичний процес, не здатен займатися науково-дослідною роботою.
Задовільно	Вступник розуміє причинно-наслідкові зв'язки між історичними подіями, орієнтується у фактичному матеріалі з несуттєвими помилкам здатен займатися науково-дослідною роботою.
Добре	Вступник розуміє сутність історичного процесу, орієнтується фактичному матеріалі, вміє аналізувати історичні явища та робит аргументовані висновки
Відмінно	Знання вступника з історії України є системними, він чітко розум сутність історичного процесу, вільно орієнтується у фактичном матеріалі, здатен займатися науково дослідною роботою.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. *Власовський І.* Нарис історії Української Православної Церкви: У 4 т., 5 кн. / І. Власовський. — К., 1998.
2. *Грицак Я. Й.* Нарис історії України. Формування модерної української нації XIX — XX століття / Я. Й. Грицак. — К., 2000.
3. *Гунчак Т. Г.* Україна: XX століття / Т. Г. Гунчак. — К., 2005.
4. *Залізняк Л. Л.* Давня історія України / Л. Л. Заліщняк. — К., 2012.
5. *Ісаєвич Я .Д.* Галицько-Волинська держава / Я.Д. Ісаєвич. — Л., 1999.
6. Історичне джерелознавство / Я. С. Калакура, І. Н. Войцехівська, С. Ф. Павленко та ін. — К., 2002.
7. *Калакура Я. С.* Українська історіографія / Я.С. Калакура. — К., 2004.
8. *Касьянов Г. В.* Україна 1991— 2007: нариси новітньої історії / Касьянов Г. В. — К., 2007.
9. *Колесник І. І.* Українська історіографія. XVIII — початок XX століття / І. І. Колесник. — К., 2000.
10. Нариси з історії дипломатії України / В. А. Смолій (відп. ред.). — К., 2001.
11. *Плохій С. М.* Походження слов'янських націй / С. М. Плохій. — К., 2015.
12. *Попович М. В.* Нарис історії культури України / М. В. Попович. — К., 2001.
13. *Толочко П .П.* Київська Русь / П.П. Толочко. — К., 1996.
14. *Толочко А. П.* Очерки начальной истории Руси / А. П. Толочко. — К., 2015.
15. *Яковенко Н.* Нарис історії середньовічної та ранньомодерної України / Н. Яковенко. — К., 2005.
16. *Ясь О.* Історик і стиль. Історик і стиль. Визначні постаті українського історіописання у світлі культурних епох (початок XIX — 80-ті роки XX ст.): Монографія: У 2 ч. / за ред. В. А. Смолія. — К., 2014.

ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ

Вступ. Стародавня історія

Всесвітня історія, її періодизація та основні закономірності. Предмет та об'єкт всесвітньої історії, її головні закономірності, основні поняття та проблеми. Поняття цивілізації та її типи. Періодизація всесвітньої історії в сучасній історичній науці і методологічні засади вивчення її основних етапів, метод історії.

Схеми «всесвітньої історії», історичні епохи: історія світу від стародавніх часів до Відродження, історія суспільства в новий і новітній часи. Зміст і періодизація історичного процесу: формаційна схема всесвітньої історії. Категорія «супільно-економічна формація» в марксистській історіографії всесвітньої історії, її вивчення в СРСР. Основні напрями немарксистської історіографії всесвітньої історії. Концепції та теорії історичного процесу (всесвітньої історії) в західній політологічній та історіографічній думці: унітаристські (Гесіод, Аристотель, Геродот, Фукідід, Макіавеллі), суб'єктивістські (Марру, Дардел, Рікер, Хайдеггер, Ніцше), плюралістські (Шпенглер, Поппер, Осальд), цивілізаційна (Вебер, Тойнбі, Бордель, П. Сорокін, Ясперс), позитивістська (Конт, Спенсер, Бокль) та ін. Р. Колінгвуд: ідея історії.

Основні джерела і література із всесвітньої історії, їх класифікація за основними етапами розвитку світової цивілізації. Сучасний стан та проблеми вітчизняної та зарубіжної історіографії всесвітньої історії.

Історія стародавнього світу. Стародавній Схід. Основні види джерел, хронологія Стародавнього Сходу. Релігії та релігійне життя на Стародавньому Сході.

Стародавній Єгипет. Походження та автохтонність єгипетської цивілізації. Об`єднання Єгипту. Централізована давньоєгипетська держава в період Стародавнього, Середнього, Нового та Пізнього царств. Розквіт єгипетської держави за Рамсеса II. Завоювання Єгипту персами. Культура Стародавнього Єгипту.

Стародавня Месопотамія. Заселення Месопотамії. Шумерські міста – держави. Утворення централізованої держави в Месопотамії. Піднесення Вавилону в II тис. до н.е. Законодавство Хаммурапі. Велика Ассирійська воєнна держава I тис. до н.е. Утворення Нововавилонської держави, її розквіт за Навуходоносора II. Культура народів стародавньої Месопотамії.

Мала Азія та Закавказзя в стародавню добу. Політичні об`єднання в регіоні (Хеттська держава, Троянське, Фригійське, Лідійське, Ванське (Урарту) царства та держави Закавказзя), характер їх культур.

Східне Середземномор`я та Аравія в давнину. Сирія,Фінікія, Палестина в II-I тис. до н.е. Ізраїльсько – іудейське царство, його розквіт за Давида та Соломона. Карфаген у IX-III ст. до н.е. Культура Стародавньої Аравії.

Іран та Середня Азія в стародавні часи. Виникнення держав в регіоні (Еламське, Мідійське царства. Персидська держава). Греко-перські війни IV ст. до н.е. Держава Ахеменидів в Середній Азії. Похід Александра Македонського в Середню Азію. Кушанське держава і Парянське царство. Характер культур народів регіону.

Південна Азія в давнину. Індійська цивілізація. Утворення загально – індійської держави. Царювання Чандрагупти. Розповсюдження буддизму та індуїзму. Культура стародавньої Індії.

Країни Східної та Південно - Східної Азії. Давньокитайська цивілізація. Стародавній Китай у VII-II ст. до н.е. Конфуціанство. Реформи Шан Яна. Імперія Цинь. Утворення імперії Хань. Виникнення Пізньої династії Хань та падіння імперії. Культура стародавнього Китаю. Державні утворення в стародавній Японії, Кореї, В`єтнамі. Поширення буддизму в регіоні.

Стародавня Греція. Періодизація давньогрецької історії. Основні типи джерел з історії Стародавньої Греції. Критська цивілізація. Ахейська Греція в II тис. до н.е.

Троянська війна та її вплив на подальший розвиток Греції. Мікенська цивілізація. Формування, розквіт і криза грецьких полісів (Афіни, Спарта). Греко - перські війни. Афінська рабовласницька демократія в період розквіту (V-IV ст. до н.е). Пелопонеська війна. Грецька колонізація. Грецькі міста Причорномор`я в V-IV ст. до н.е.: Херсонес, Ольвія, Боспорська держава. Піднесення Македонії та встановлення македонської гегемонії в Греції. Культура Греції класичного періоду. Держава Александра Македонського. Греція та Близький Схід в добу еллінізму. Елліністична культура.

Стародавній Рим. Періодизація давньоримської історії. Суспільство і держава в Італії (VI-III ст. до н.е). Класово-становий склад римського суспільства в сер. V ст. до н.е.: боротьба патриціїв і плебеїв. Завоювання Римом Апеннінського півострова. Боротьба Риму з Карфагеном : Пунічні війни. Утворення Римської середземноморської імперії (III-I ст. до н.е). Війни з Македонією та їх наслідки (II ст. до н.е). Класичне рабство в Італії. Реформи братів Гракхів. Загострення соціальних протиріч в римському суспільстві в I ст. до н.е. Реформаторська діяльність диктатора Сулли. Повстання Спартака. Диктаторське правління Цезаря. Падіння Римської Республіки : причини і наслідки. Римська культура III-I ст. до н.е.

Рання Римська імперія. Принципат Августа. Зміцнення системи принципату в I ст. до н.е. Деспотичні тенденції в розвитку принципату : правління Калігули і Нерона. «Золота доба» Римської імперії в II ст. н.е.: династія Антонінів. Соціально-економічні відносини в Римській імперії в I-III ст. Римська культура доби принципату. Виникнення та становлення християнства. Криза і загроза розпаду Римської імперії (III ст. н.е). Римське суспільство і держава в епоху Пізньої імперії в IV ст. Розпад Римської імперії на Західну і Східну (Візантію). Падіння Західної Римської імперії.

Історія середніх віків

Джерела з історії середніх віків : типи, види, загальна характеристика. Фізико – географічна та етнічна характеристика. Європи напередодні «Великого переселення народів». Формування феодальних відносин : спільні риси і особливості. Сутність феодалізму, його головні риси і проблеми генези в історіографії. « Велике переселення народів» і його значення в історії Європи.

Європа в раннє середньовіччя. Стародавні слов`яни : розселення, господарська діяльність, суспільний лад, культури. Колонізація слов`янами Балканського півострова. Утворення ранніх держав (Держава Само, Хорватська і Сербська держава, Перше болгарське царство, Великоморавська держава, Польська держава династів П`ястів, Київська Русь). Прийняття та розповсюдження християнства і його роль в житті слов'янських народів. Створення слов'янської абетки : проповідницька діяльність Кирила і Мефодія. Київська Русь у міжнародному житті Європи IX–XI ст.

Суспільний лад стародавніх германців. Вторгнення германців у Західну Римську імперію і утворення «варварських королівств». Становлення феодального ладу: суть генезису феодалізму в Західній Європі (Франкська держава, Візантія). Суспільний лад франків. Імперія Карла Великого. Візантійська община VIII ст. за даними «Землеробського закону». Зовнішні зносини та культура Візантії VI-X ст.

Західна Європа в IX-XI ст. Станова організація феодального суспільства, політичний устрій і форми держави та роль у ній церкви. Французьке королівство. Політична роздробленість Італії і розвиток міст. Особливості процесу феодалізації в Німеччині. Італійська політика німецьких королів і утворення «Священної Римської імперії». «Епоха вікінгів» у Північній Європі. Англосаксонські королівства в Британії та особливості процесу феодалізації. Мусульманська Іспанія. Виникнення іспано - християнських держав і початок Реконкісти.

Європа в епоху класичного (розвиненого) середньовіччя (XI-XV ст.).

Спільні риси й особливості феодальної роздробленості. Виникнення і розвиток західноєвропейського середньовічного «міста»: історіографія проблеми. Хрестові походи, їх причини характер і наслідки. Православ'я і католицизм.

Країни і народи Східної, Центрально-Східної та Південно-Східної Європи. Утворення Московії. Куликовська битва. Політичне об'єднання руських земель під владою Москви. Велике князівство Литовське. Скандинавські країни в XI-XV ст. Соціально-економічний і політичний розвиток Польщі у XIV – XV ст.: реформи Казимира III, формування станової монархії. Грюнвальдська битва та її значення для Європи. Чеське королівство: політика Карла IV. Гуситський рух у Чехії XV ст. Угорщина в XI-XV ст.: утворення й піднесення ранньофеодальної держави, селянські війни, боротьба з турками. Слов'янські держави на Балканах: піднесення і занепад. Особливості розвитку міст – держав Далмації у XII-XIV ст. Друге Болгарське царство та Сербське королівство. Утворення й розвиток князівств Валахія і Молдавія. Трансильванія в XI-XV ст. Розвиток і падіння Візантійської імперії (XI-XV ст.). Становлення Османської імперії та експансія в Європу.

Країни і народи Західної Європи в XI-XV ст. Франція : Реформи Людовіка IX. Столітня війна. Жакерія. Завершення політичного об'єднання Франції при Людовику XI. Англія: Завершення процесу феодалізації та централізації за Генріха I. «Велика хартія вільностей». Виникнення та характер станової монархії. Селянські повстання. Німеччина: міста і центральна влада. Територіальні князівства і союзи міст (Ганза). «Золота булла» Карла IV і закріплення територіальної роздробленості Німеччини. Італія: міські комуни та їх перетворення на міста-держави. Папська область. Римська республіка. Сицилійське королівство. Повстання у Флоренції та Римі. Встановлення тиранії в містах Італії.

Середньовічне місто та його боротьба за незалежність : Магдебурзьке право. Середньовічний цех. Суспільство, церква і культура Західної Європи. Християнізація Європи, релігійні рухи, наслідки конфронтації між східною та західною церквами. Формування середньовічної культури. Винахід книгодрукування та його значення у формуванні історичної свідомості, у європейській суспільній думці. Міжнародне значення раннього Відродження і гуманізму в Італії XIV-XV ст. Міжнародні зв'язки в Західній Європі в XI-XV ст., їх характер та значення.

Європа в епоху пізнього середньовіччя і раннього нового часу (кінець XV - перша половина XVII ст. Гуманізм і його відбиття у свідомості і культурі народів Європи. «Реформація і контрреформація. Селянські рухи, зміни у аграрних відносинах.

Завершення політичного об'єднання руських земель. Формування централізованого апарату влади в Росії. Реформи Івана IV. Селянські війни в Росії. Російсько-польські війни на початку XVII ст. Польща й Литва в XV-XVI ст. Реформація та контрреформація у Польщі XVI ст. Країни Північної Європи XVI - першої половини XVII ст.: політичний розвиток і Реформація. Королівство Чехія в 1526-1620 рр. Чеські землі під владою Габсбургів у XVI–перш. пол. XVII ст. Гуситські війни, боротьба між таборитами і чашниками. Угорщина, Трансильванія, Молдовія і Валахія наприкінці XV- першій половині XVII ст. Трансільванське князівство. Багатонаціональна імперія Габсбургів. Боротьба проти османського іга, народні рухи. Балканські народи під владою Османської імперії в XVI - перш. пол. XVII ст. Утворення фільварків і «друге видання кріпосництва» в країнах Центральної і Східної Європи.

Країни Західної Європи у XVI - перш. пол. XVII ст.: виникнення і характерні риси ранньокапіталістичних відносин, промислово-технічний і аграрний перевороти, зміни соціальної структури феодального суспільства процесі генезису капіталізму, великі географічні відкриття і початок колоніальних експансій, абсолютна монархія, Реформація і Контрреформація, селянські виступи, повстання і війни. Велика селянська війна в Німеччині в XVI ст. Вчення М.Лютера і Т. Мюнцера. Повстання селян в Англії у XVI ст. Нідерландська буржуазна революція XVI ст. Французький абсолютизм XVI ст. та

формування національної культури. Іспанія й Італія в XVI – першій половині XVII ст. Країни Північної Європи наприкінці XV - першій половині XVII ст.

Міжнародні відносини в XVI- перш. полов. XVII ст. Тридцятилітня війна. Початок процесу розширення географічних, етнографічних та історичних знань людства. Основні напрямки та національні особливості в розвитку культури Західної Європи в XVI – перш. половині XVII ст.

Країни Азії і Африки в середні віки. Китай, Корея, Японія, В'єтнамська держава, Камбоджа, Індонезія, Індія, Сасанідська держава в Ірані. Особливості розвитку країн Азії і Африки в період класичного середньовіччя (IX-XV ст.). Китай: селянська війна IX ст. Утворення держави Сун. Розвиток освіти і науки. Монгольське ярмо та його повалення. Мінська імперія. Монголія: Утворення єдиної монгольської держави. Завойовницькі походи Чингісхана. Монгольська імперія Юань та її падіння. Корея: Утворення держави Корьо. Встановлення монгольського іга. Повстання під проводом Лі Сонте. Централізована держава за правителів династії Лі. Японія: Особливості розвитку феодалізму. Самурайство. Культура. В'єтнам: реформи XI ст. і оформлення централізованої держави. Війни з Китаєм. Правління династії Чан і реформи. Законодавство при правлінні династії пізніх Ле. Кампучія: утворення й розквіт імперії Камбуджадеша. Індонезія: державні утворення. Імперія Маджапахит. Індія: Делійський султанат і його перетворення на загально індійську державу. Становлення та розпад імперії Мухаммада Туглака. Вторгнення Тимура та його наслідки. Арабські держави Азії та Африки в IX-XIV ст. Боротьба з хрестоносцями. Утворення самостійних державних об'єднань на території Магрибу. Іран: Підкорення монголам і Тимуру. Виникнення Сефевідської держави. Ірано-турецькі війни. Туреччина: Османська експансія на Балканах. Утворення централізованої Османської імперії. Доба Мехмеда II. Африка: держави Західної та Східної Африки. Ефіопська імперія.

Країни Азії і Африки в пізнє середньовіччя. Китай: зовнішні зносини і війни імперії Мін. Селянська війна XVII ст. Японія: міжусобні війни. Боротьба за об'єднання країни. Зародження мануфактур. Корея: Держава Чосон і боротьба проти японського нашестя. Монголія: Політичний та суспільний устрій. Поширення ламаїзму та його суть. Феодальні міжусобиці і війни у В'єтнамі. Політична роздробленість Шрі-Ланки. Колоніальна експансія Португалії та Голандії в Індонезії. Індія: Держава Великих Моголів. Діяльність Ост-індських компаній. Іран: Грабіжницькі війни. Початок колоніального проникнення в Іран. Туреччина. Завойовницька політика і міжнародні зв'язки Османської імперії. Визвольний рух балканських народів, ослаблення центральної влади та сепаратизм. Арабські країни: завоювання арабських країн турками-османами та їх управління. Африканські держави: європейське проникнення в Африку і початок работоргівлі.

Нова історія

Соціальна-політична криза в Європі середини XVII ст. Епоха абсолютизму. Просвітницький абсолютизм як форма організації європейського традиційного суспільства. Європа у період наполеонівських війн. Буржуазно-демократичні та національно-визвольні революції в Європі та Америці: історіографія проблеми.

Капіталізм як проблема історичного осмислення. Розвиток так званого початкового нагромадження капіталу і становлення капіталізму в країнах Європи та Америки (XVII-XVIII ст.). Культура нового часу.

Слов'янські народи і країни Центрально-Східної Європи в новій історії.
Російська держава, наприкінці XVII ст. Петро I і утворення Російської імперії. Народний опір утвердженню російського абсолютизму. Північна війна та її наслідки. Росія при спадкоємцях Петра Великого. Російська культура кінця XVII-XVIII ст. «Освітній абсолютизм» Катерини II. Зовнішня та колоніальна політика Росії в другій полов. XVII – перш. полов. XIX ст. Дворянська опозиція і таємні товариства. Декабристи. Суспільно-політична думка Росії XVIII і XIX ст. Російська імперія та культура часів Миколи I. Доба

реформ Александра II. Перемога реакції. Революційний рух та політичний тероризм в Росії. Російсько-японська війна. Перша російська революція та її наслідки. Народи Російської імперії. Визвольна боротьба народів імперії наприкінці XIX – поч. XX ст. Розвиток російської культури.

Річ Посполита у др. пол. XVII – XVIII ст.: політична система і міжнародне становище. Барська конфедерація та Коліївщина. Перший поділ Польщі. Конституція 1791 р. Другий поділ. Третій поділ Речі Посполитої та ліквідація її як держави. Повстання Т. Костюшко. Культура Польщі у др. пол. XVII – XVIII ст. Економічний, політичний і культурний розвиток Польщі наприкінці XIX –поч. XX ст.

Слов'янські та придунайські народи в ярмі національного поневолення (др. пол. XVII – XVIII ст.). Становище болгарського народу під владою Османів. Визвольна боротьба болгар проти турецького іга: Тирновське (1686 р.), Чипровецьке (1688 р.) повстання. Положення сербів, чорногорців, македонців, боснійців, хорватів, словенців, чехів, словаків, угорців, румунів під владою Туреччини та Австрії. Гайдуцький рух в Сербії. Перемога чорногорців в 1796 р. Турецько-австрійська боротьба та наступ Габсбургів на Середнє Подунав'я і Балкани. Визвольний рух чеського та словацького народів. «Просвітницький абсолютизм» в Австрійській державі, реформи Марії-Терези та Йосипа II. Просвітництво в Чехії, Словаччині, Угорщині, Хорватії. Національне відродження зарубіжних слов'янських народів наприкінці XVIII – перш. полов. XIX ст. Революції 1848-1849 рр. та її наслідки для поневолених народів Центральної Європи. Національно-визвольна боротьба польського народу в XIX ст. Східна криза 1875-1878 рр. і балканські слов'яни. Російсько-турецька війна та звільнення Болгарії. Визнання незалежності Сербії. Російське управління у Болгарії: Д. Корсаков. Відродження болгарської державності. Тирновська конституція. Приєднання Боснії та Герцеговини до Австрії. Сербо-болгарська війна 1885 р. Австро-Угорщина другої полов. XIX – поч. XX ст. та культура її народів. Румунське королівство наприкінці XIX – поч. XX ст. Балканські війни початку XX ст. Слов'янські народи та країни Центрально-Східної Європи напередодні Першої світової війни.

Нова історія країн західної європи та америки

Англія. Англійська буржуазна революція XVII ст.: радикальна течія та політичні вчення періоду революції (Гаррингтон, Гоббс, Мільтон). О. Кромвель). Історіографія революції. Аграрний розвиток Англії XVII ст. Сутність, історичне значення, етапи розвитку промислової революції в Англії. Англійське просвітництво кінця XVII-XVIII ст. Демократичний рух в Англії в кінці XVIII – перш. чверті XIX ст. Робер Оуен та його послідовники. Чартизм: сутність, течії, етапи розвитку, історичне значення. Колоніальна політика Англії XVIII – XIX ст. Британський імперіалізм та його особливості. Робітничо-соціалістичний рух в Англії в кінці XIX – на поч. XX ст. Соціальна політика правлячих кіл Англії на початку XX ст.

Ірландія. Загарбання Ірландії Англією та національно-визвольна боротьба ірландського народу у XVII – на поч. XX ст.

Франція. Французький абсолютизм у др. пол. XVII – на поч. XVIII ст. Соціально-політичні ідеї й течії французьких просвітителів XVIII ст. Французька буржуазна революція кінця XVIII ст.: історіографія проблеми. Аграрне питання у Франції і його вирішення під час революції. Якобінська диктатура. Перша імперія у Франції і війни Наполеона I. Реставрація Бурбонів. Липнева революція 1830 р. Франція в період Липневої монархії. Соціально-економічний розвиток і соціальні рухи у Франції в першій пол. XIX ст. Соціальні вчення А. Сен-Сімона і Ш. Фур'є. Революція 1848-1849 рр. у Франції. Друга імперія: встановлення і причини падіння. Паризька комуна 1871 р. Робітничий і соціалістичний рух у Франції наприкінці XIX – поч. XX ст. Третя республіка у Франції.

Внутрішньополітична боротьба і політичні кризи у Франції в 70-х рр. XIX – поч. XX ст. Культурний розвиток і зовнішня політика Франції наприкінці XIX –поч. XX ст.

Німеччина. Німеччина після 30-літньої війни: основні тенденції економічного і політичного розвитку. Піднесення Прусії, особливості прусського абсолютизму у XVII – XVIII ст. «Просвітницький абсолютизм» Фрідріха II. Німецьке Просвітництво XVIII ст. Буржуазні перетворення у Німеччині. Зародження німецького робітничого руху. Революція 1848-1849 рр. в Німеччині. Політична боротьба у Німеччині в 50-60-ті XIX ст. з питання про шляхи об'єднання країни. Німецька імперія: політичний устрій, соціально-класова структура суспільства. О. Бісмарк. Робітничий і соціалістичний рух в Німеччині в кінці XIX – на початку XX ст. Німеччина в системі світових імперіалістичних протиріч.

Італія. Італійський національно-патріотичний рух від кінця XVIII ст. до революції 1848-1849 рр. Дж. Гарібальді. Об`єднання Італії. Робітничий і соціалістичний рух в Італії наприкінці XIX – початку XX ст. Буржуазно-реформістська політика Джолітті.

Іспанія. Війна за іспанську спадщину (1701-1714 рр.) та її наслідки. Війна за незалежність та буржуазні революції у XIX ст. в Іспанії. Робітничий рух під час революції 1868-1874 рр. в Іспанії.

США. Розвиток американської буржуазної ідеології в XVII – XVIII ст.: пуританізм і просвітництво. Б.Франклін і Т.Джеферсон. Американська буржуазна революція XVIII ст. Утворення США. «Декларація незалежності». Класова боротьба в США наприкінці XVIII – початку XIX ст. Джефферсонівська демократія. Джордж Вашингтон. Виникнення двопартійної системи в США і її еволюції в перш. пол. XIX ст. Капіталізм та рабство в США в перш. пол. XIX ст. Боротьба проти рабства, аболіціоністський рух. «Доктрина Монро». Громадянська війна (1861-1865 рр.) і Реконструкція в США, Еволюція двопартійної системи в США наприкінці XIX – початку XX ст. Робітничий, соціалістичний та масовий демократичний рухи в США наприкінці XIX – початку XX ст. Ідеологічна боротьба в США наприкінці XIX – початку XX ст. Буржуазний реформізм в США на початку XX ст. Зовнішня політика США наприкінці XIX – початку XX ст.

Латинська Америка. Війна за незалежність народів Латинської Америки 1810-1826 рр. Експансія американського імперіалізму в Латинській Америці наприкінці XIX – початку XX ст. Мексиканська революція 1910-1917 рр. та її значення для народів континенту.

Історія країн Азії та Африки у новий час. Країни Азії та Африки на початок нового часу. Експансія європейських країн. Основні етапи та форми колоніальної експлуатації народів Сходу. Зародження національно-визвольного руху і специфіка розвитку капіталізму у країнах Сходу.

Китай. Війна китайського народу проти блоку маньчжурських і китайських феодалів. Циньська імперія: державний лад, ідеологія, внутрішня і зовнішня політика. Російсько-китайські відносини. Англо-китайська війна. Повстання тайпінів. Японо-китайська війна 1894-1895 рр. і боротьба держав за розподіл Китаю. Розвиток буржуазно-революційного руху. «Об`єднаний союз» і три принципи політики Сунь Ятсена. Синхайська революція: відречення цинської династії й утворення Гоміньдану.

Японія. Токугавська держава: політика і соціально-класова структура. Селянський рух і його форми. Революція 1867-1868 рр. в Японії і буржуазні перетворення. Особливості розвитку капіталізму в Японії. Російсько-японська війна 1904-1905 рр. і антивоєнний рух в Японії.

Індонезія. Панування голандської Ост-індської компанії в Індонезії. Антиколоніальне повстання на Яві у 1740 р. Витіснення голандців із Індонезії й захоплення її Англією. Народна війна 1825-1830 рр. на Яві. Політика «відкритих дверей» і міжімперіалістичні протиріччя в Індонезії. Національно-визвольний рух на Яві.

Індія. Криза режиму Великих Моголів, антимогольські рухи. Встановлення панування європейців на морських шляхах Індії. Індійське народне повстання 1857-1859

рр. Особливості розвитку капіталістичних відносин в Індії. Індійський національно-визвольний рух: основні течії. Індійський національний конгрес. Зародження халіфатського руху в Індії.

Афганістан. Розвиток феодальних відносин, боротьба проти панування індійських та іранських феодалів. Дуранійська держава. Завойовницькі походи Ахмед-шаха. Англійська агресія в Афганістані. Друга англо-афганська війна. Англо-афганські договори 1855 і 1893 рр. Англо-афгансько-російські відносини. Рух младоафганців напередодні Першої світової війни.

Іран. Завоювання Ірану афганцями. Вторгнення турок до Ірану. Боротьба іранського народу проти завойовників. Внутрішня і зовнішня політика Надір-шаха. Народні повстання і розпад держави Надір-шаха. Утвердження в Ірані династії Каджарів. Англо-французька боротьба за Іран. Бабідські повстання в Ірані. Англо-іранська війна 1856 р. Розподіл Ірану на сфери впливу. Іранська революція 1905-1911 рр.

Османська імперія. Загарбницькі війни Туреччини у др. пол. XVII ст. Міжнародне становище Оманської імперії у перш. полов. XVIII ст. і виникнення «східного питання». Криза османської феодальної держави та її поразка у війнах з Росією (др. пол. XVIII ст.). Реформи Селіма III. Російсько-турецька війна 1806-1812 рр. і Бухарестський мир. Зміцнення султанської влади при Махмуді II. Російсько-турецький договір 1833 р. Англо-турецька і франко-турецька конвенції 1838 р. Сутність танзимату. Криза феодального суспільства. Ввезення іноземного капіталу в Туреччину. Ліберально-конституційний рух у Туреччині у 60-70-х рр. XIX ст. Конституція 1876 р. Терористичний режим Абдул-Хаміда II. Младотурецька революція. Італо-турецькі й балканські війни. Політика геноциду щодо національних меншин, расистські концепції напередодні Першої світової війни. Пантюркізм.

Арабські країни. Соціально-економічний лад арабських країн, Мамлюки в Єгипті. Хусейнітський Туніс. Правління деїв в Алжирі. Лівія при Карманли. Хасанідський Ірак. Ваххабіти в Аравії. Французька експедиція в Єгипет. Реформи Мохамеда Аллі. «Єгипетська криза» 1839-1841 рр. і її наслідки. Будівництво Суецького каналу й закабалення Єгипту іноземним капіталом. Відновлення турецького управління у Сирії, Лівані, Ірані і Лівії. «Арабське відродження». Колоніальна експансія Франції у Північній Африці. Конституційний рух в Єгипті 1879-1881 рр. Захоплення Єгипту Британією. Перетворення Тунісу у напівколонію. Алжир під владою Франції. Перетворення Марокко у напівколонію.

Тропічна Африка. Феодальні держави і європейські володіння у Західній Африці. Діяльність королівської африканської компанії. Створення централізованої Ефіопської держави і боротьба проти англійської агресії. Колоніальний поділ Африки. Берлінська конференція 1884-1885 рр. Французькі завоювання у Західній і екваторіальній Африці. Англійські загарбання у басейні Нігеру і на Золотому Березі. Німецькі колонії Того і Камерун. Антиколоніальна боротьба африканських народів. Колоніальна агресія у Східній Африці, Ефіопії і країнах Червономорського узбережжя напередодні Першої світової війни.

Південна Африка. Початок європейської колонізації Південної Африки. Повстання проти німецького панування. Англо-бурська війна і створення Південно-Африканського Союзу. Зміни в етнічному і соціальному складі населення Південної Африки. Виникнення Африканського національного конгресу.

Новітня історія

Основні критерії визначення новітнього періоду розвитку людського суспільства та його закономірності. Перша світова війна (1914-1918 рр.) Основні події на фронтах Першої світової війни. Розпад трьох світових імперій. Утворення національних держав у Центральній та Південно-Східній Європі. Міжнародно-політичні наслідки приходу до влади в Росії більшовиків і створення СРСР. Генуезька міжнародна конференція. Революційний підйом у післявоєнному світі та міжнародний робітничий рух. Паризька

мирна конференція. Версальсько-Вашингтонська система і післявоєнний устрій Європи. Ліга Націй та її роль у формуванні нової системи міжнародних відносин.

Форми та основні риси суспільно-політичного й соціально-економічного розвитку європейських країн у міжвоєнний період. Тоталітаризм як феномен XX ст., його види та ознаки. Становлення радянської тоталітарної системи та сутність сталінізму в СРСР. Фашизм: причини виникнення, загальні риси і особливості розбудови «західних демократій». Ідеологічна боротьба між соціалізмом і капіталізмом, зовнішньополітичне протистояння двох систем, їх відносна стабілізація.

Зростання міжнародних суперечностей у 30-ті роки. Руйнування Версальсько-Вашингтонської системи. Джерела війни в Європі.

Друга світова війна (1939-1945 рр.): походження, характер, хід, основні періоди та наслідки. Історіографія проблеми.

Світ після другої світової війни. Утворення ООН. Міжнародні трибунали. Паризька мирна конференція та післявоєнні мирні договори. СРСР і становлення тоталітарно-комуністичних режимів у країнах Східної Європи. «План Маршалла» і його роль у відбудові повоєнної Європи. Утворення двох військово-політичних блоків, складання біполярного світу, політика «холодної війни». Розпад колоніальної системи після Другої світової війни: основні етапи та наслідки. Становлення руху неприєднання. Міжнародний робітничий рух. Соціалістичний Інтернаціонал: нові тенденції розвитку. Науково-технічна революція та її вплив на розвиток людства. «Реальний соціалізм» і спроби реформування тоталітарно-комуністичних систем у країнах Східної Європи в 1950-80-і рр. Формування «постіндустріального суспільства», світова економіка та інтеграційні процеси в Європі і світі: ЄЕС. Крах комуністичних режимів у Східній Європі, розпад СРСР та нове співвідношення сил у світі. Розвиток міжнародних відносин у післявоєнний період: основні етапи, їх особливості. В`єтнам. Карибська криза. Афганістан. Фолкленди. Балканська криза і війна. Розрядка міжнародної напруженості у 70-х рр. і Гельсінський процес. ОБСЄ: функції, механізм діяльності. Європейський Союз та його роль в сучасному світі. Маастріхтський договір, Шенгенські угоди. НАТО у трансатлантичному співробітництві. Міжетнічні проблеми і міжнаціональні конфлікти в післявоєнний період: індустріалізація, урбанізація, технізація. Освоєння космосу. Діяльність ЮНЕСКО.

Головні уроки і суперечності всесвітньої історії XX століття. Глобальні проблеми людства на початку XXI століття.

США, Канада і країни Латинської Америки в новітній історії.

США: особливості історичного розвитку та початок боротьби за світове лідерство. Наслідки Першої світової війни для США. Основні напрямки політичної та класової боротьби в США у 1918-1924 рр. Ізоляціоністський рух і боротьба з питань зовнішньої політики в США у міжвоєнний період. Стабілізація капіталізму в США («просперіті»). Нові риси в розвитку американської культури. Формування американського «способу життя» та соціальна психології «середнього американця». Економічна криза і «велика депресія» у США 1929-1933 рр. «Новий курс» Ф. Рузвельта. Робітничий і демократичний рух в США в 30-ті роки. Зовнішня політика США в 30-ті рр. США у Другій світовій війні. Посилення міжнародних позицій та зовнішньополітичні доктрини США після Другої світової війни. Розвиток державно-монополістичного капіталізму в США. Внутрішня й зовнішня політика президента Д. Ейзенхауера. Ліберальні реформи Дж. Кеннеді та Л. Джонсона. Негритянський та інші демократичні рухи в США у 50-60-х роках. Р. Ніксон і зовнішня політика США. Загострення внутрішньополітичної боротьби в США в 70-ті роки. США під час президентства Р.Рейгана, «рейганоміка». Програма «зоряних воєн» та зовнішня політика Рейгана. Політичний курс і зовнішня політика президента Б.Клінтона. Політика США на Близькому Сході і Балканах. Еволюція двопартійної системи й президентської влади США в період новітньої історії. Досягнення США у науково-

технічному прогресі. Основні тенденції розвитку американської культури: співіснування масової та елітарної культур.

Канада: Наслідки Першої світової для Канади. Піднесення робітничого та фермерського руху. Конституційна криза 1926 р. Канада під час світової економічної кризи 1929-1933 рр. Загострення національного питання в країні, режим Дюплесі у Квебеку. Політика ліберальної та консервативної партій Канади після Другої світової війни. Загострення франко-канадського національного питання у 50-70-ті роки: криза «конфедерації». Адміністрація П,Е. Трюдо. Конституційна; реформа 1982 р. Політичний курс прем`єра Б.Марлуні (1984-1993 р.). Вибори 1993 р., прихід до влади ліберальної партії, внутрішня й зовнішня політика Канади. Проблема Квебеку. Українці в Канаді.

Країни Латинської Америки: основні етапи новітньої історії. Основні напрями і особливості економічного і політичного розвитку країн Латинської Америки у 1918-1939 рр. Революційні перетворення 30-х років в Мексиці: індустріалізація та аграрна реформа. Політика США щодо латиноамериканських країн у міжвоєнний період. Прискорення впливу США в регіоні. Створення Організації американських держав (1948 р.). Кубинська революція 1959 р. Програма США «Союз в ім`я прогресу" для латиноамериканських (1961 р.) та її реалізація. Політика «економічного націоналізму». Між демократією і диктатурою: нестабільність політичного життя країн Латинської Америки, військові перевороти, диктаторські режими. Е.Че Гевара. Режими Ж.Варгаса та У.Бранко в Бразилії, Х.Д.Перона та Х.Р.Відели в Аргентині, Р.Б.Ортуньо в Болівії, Ф.Кастро на Кубі, Самоси в Нікарагуа, О.Торріхоса в Панамі, В.Альварадо в Перу, Р.Трухільо в Домініканській республіці, Ф.Дювальє на Гаїті, А.Піночета в Чілі. Революції, ліквідація військово-диктаторських режимів та відновлення конституційних норм в країнах Латинської Америки у 1980-ті роки. Економічні труднощі, міжамериканські відносини та інтеграційні процеси в Латинській Америці у 1990-ті роки.

Новітня історія країн Західної Європи.

Велика Британія. Економічне й політичне становище Великої Британії після Першої світової війни. Піднесення робітничого руху.

Загальний страйк 1926 р. Лейбористська партія в соціально-політичній системі Великобританії в період між двома світовими війнами. Політика Першого і Другого лейбористських кабінетів. Початок кризи Британської імперії, колоніальна та зовнішня політика Великобританії напередодні Другої світової війни. Великобританія у Другій світовій війні. У. Черчіль. Боротьба течій в лейбористській партії і політика її урядів після війни. Ліквідація Британської колоніальної імперії в 1940-60-ті рр. Великобританія і «Спільний ринок». Ольстерська проблема. Уряд М. Тетчер і «неоконсерватизм» та причини успіхів консерваторів. Політика «трьох китів» уряду Дж. Мейджора. Еволюція лейбористської парти та її перемога на виборах 1997 р. Зовнішня політика Великобританії у 70-90-ті роки.

Франція. Економічне й політичне становище Франції після Першої світової війни. Політика уряду Ж. Клемансо. Англо-французькі суперечності: окупація Рура. Створення «лівого блоку», його перемога на виборах та політика. Франція під час світової економічної кризи кінця 20-х – початку 30-х років. Страйковий рух та діяльність ФКП. Створення Народного фронту у Франції, його перемога на виборах 1936 р. та діяльність. Зовнішня політика Франції між двома світовими війнами. Франція у Другій світовій війні: капітуляція, рух Опору, визволення. Відродження Франції в період Тимчасового режиму (1944-1947 рр.). Шарль де Голль. Четверта Республіка. Загострення політичної боротьби. Колоніальна політика Франції (1947-1958 рр.). Народження П'ятої Республіки: конституція, соціально-політична сутність «голлізму», внутрішня і зовнішня політика, розпад французької колоніальної імперії. Криза П'ятої Республіки, травневі події 1968 р., відставка де Голля. Президентство Ж. Помпіду і В.Ж. д'Естена. Правління соціалістів

(1981-1995 рр.). Франсуа Міттеран. Внутрішня й зовнішня політика Жака Ширака. Парламентські вибори 1997 р. і перемога лівих сил.

Німеччина. Листопадова революція в Німеччині (1918-1919 рр.): характер, рушійні сили, фази розвитку, історіографія. Веймарська республіка: конституція, проблема «західної» та «східної» орієнтації, політична криза 1923 р., поразка лівих сил. Німеччина в роки світової економічної кризи 1929-1933 рр., репараційна проблема, поляризація політичних сил, діяльність
КПН, зростання фашистської небезпеки. Фашистська диктатура в Німеччині (1933-1939 рр.): причини встановлення, сутність і соціальна база німецького фашизму, внутрішня й зовнішня політика. А. Гітлер. Розв'язання Другої світової війни фашистською Німеччиною, створення нею воєнної коаліції. Її агресії та окупаційний режим в захоплених країнах, воєнні поразки та капітуляція. Питання про майбутнє Німеччини на переговорах лідерів трьох великих держав в роки Другої світової війни. Політика окупаційної влади антигітлерівської коаліції в 1945-1949 рр. «Берлінська криза» 1948-1949 рр. Розкол Німеччини: причини та наслідки. Створення ФРН та НДР.

ФРН в 1949-1990 рр. Боннська Конституція. Внутрішня політика канцлера К. Аденауера. Вступ ФРН в НАТО. Політичні партії та коаліції. «Німецьке економічне диво» (1949-1960 рр.): передумови, етапи, підсумки. Відставка Аденауера і утворення «великої коаліції». Уряд «малої коаліції»: внутрішня і зовнішня політика ФРН. «Нова східна політика» урядів блоку СДПН – СВДП В. Брандта (1969-1974 рр.) та Г. Шмідта (1974-1982 рр.). Прихід до влади християнсько-ліберальної коаліції: зовнішня політика уряду Г.Коля та соціально-економічний розвиток ФРН у 1980-х роках. Німецьке питання в умовах «розрядки» в Європі.

НДР у 1949-1990 рр. Основи політичної і соціально-економічної системи НДР. Участь країни в РЕВ, ОВД, прийняття НДР в ООН. Народне повстання у Східному Берліні (1953 р.). Берлінська криза 1961 р. Основні риси тоталітарного режиму Е. Хонеккера: внутрішня й зовнішня політика НДР у 1970-80-х роках. Революція 1989 р. та крах НДР.

Німеччина після об'єднання. Об'єднання Німеччини: основні фактори, хід процесу, міжнародно-правове врегулювання німецького питання та наслідки об'єднання (1989-1990 рр.). Проблеми трансформування соціально-економічної та політичної структури нових (східних) федеральних земель (90-ті роки). Сучасне політичне життя та зовнішня політика ФРН. Місце та роль Німеччини у новій Європі.

Італія. Наслідки Першої світової для Італії. Зростання соціалістичного і робітничого руху, створення КПІ. Зародження фашистського руху. Прихід до влади в Італії фашизму: передумови, причини і наслідки. Встановлення тоталітарної фашистської диктатури в Італії. Б. Мусоліні. Агресивна зовнішня політика фашистської Італії. Економічна криза 1929-1933 рр. в Італії. Мілітаризація економіки, політика «автаркії» та фашистська «корпоративна система». Агресивна зовнішня політика Італії напередодні Другої світової війни. Фашистська Італія – союзниця гітлерівської Німеччини у Другій світовій війні. Рух Опору в Італії. Політична боротьба й економічне становище країни після визволення від фашизму. Політика англо-американських окупаційних властей в Італії. Проголошення республіки: особливості італійської республіканської конституції. Діяльність однопартійного уряду де Гаспері (ХДП). Аграрні відносини в післявоєнній Італії. Італійське «економічне чудо» та його наслідки (50-60-ті роки). Італія та «Спільний ринок». Зростання політичної боротьби та нестабільності в Італії у 70-80-ті роки: урядові кризи. Суспільно-політична криза 1992-1994 рр. Проблеми сучасної Італії та її зовнішньополітичний курс.

Іспанія. Іспанська монархія після Першої світової війни. Революційний рух та утворення КПІ. Встановлення та характер диктатури Прімо де Рівера. Економічна та політична криза кінця 20-х початку 30-х років: ліквідація монархії. Основні етапи та характер революції 1931-1939 рр. в Іспанії: історіографія проблеми. Іспанія в роки Другої

світової війни. Франкістська Іспанія (1939-1975 рр.): сутність франкізму, становлення та еволюція франкістського політичного режиму і економічної політики (від автаркії до ринкової економіки). Антифранкістський демократичний рух у післявоєнній Іспанії. Післяфранкістська Іспанія: парламентські вибори 1977 р., Конституція 1978 р., внутрішня і зовнішня політика уряду демократичного центру. Діяльність уряду Ф. Гонсалеса. Вступ Іспанії до НАТО і ЄЕС. Сучасне політичне життя, національне питання в Іспанії та її міжнародне становище.

Інші країни Західної Європи. Австрія, Швейцарія, Греція, Португалія, Бельгія, Люксембург, Нідерланди, Фінляндія, Скандинавські країни (Швеція, Данія, Норвегія); основні етапи і події новітньої історії, політичний устрій, сучасне внутріполітичне і міжнародне становище.

СРСР та країни Східної Європи в новітній час. Лютнева революція та національно-визвольний рух в Росії у 1917 р. Жовтневий період у Петрограді, встановлення в Росії більшовицької диктатури та початок Громадянської війни. В. Ульянов (Ленін). Брестський мир. Громадянська війна в Росії. Радянсько-польська війна, Ризький мир. Встановлення радянської влади в Україні, Закавказзі, Середній Азії, Сибіру, Далекому Сході. НЕП, утворення СРСР та утвердження в ньому тоталітарного більшовицькому режиму. Сутність сталінщини, масові репресії. Соціально-економічні, політичні, та культурні перетворення в СРСР у 20-30-ті роки. Міжнародне становище та зовнішня політика СРСР в міжвоєнний період. Пакт Молотова – Рібентропа. СРСР у Другій світовій війні (1939-1945 рр.). СРСР після Другої світової війни: відбудова економіки, суспільно-політичне й культурне життя, посилення репресій, придушення національно-визвольної боротьби і руху опору в Західній Україні та Литві, зовнішня політика. Й. Сталін: культ особи. Хрущовська «відлига» (1953-1964 рр.), її соціально-політичне й культурне значення. Радянська зовнішня політика. СРСР у 1960-80-і роки. Чорнобильська катастрофа та її наслідки. Зовнішня політика СРСР: «розрядка» і нове зростання міжнародної напруги. Горбачовська «перебудова», спроби реформування політичної й економічної системи соціалізму та «нове політичне мислення» в міжнародних відносинах. Загострення національної проблеми в СРСР, серпневий (1991 р.) путч та крах Радянської імперії. СНД та становлення незалежних держав на пострадянському просторі. Прибалтійські держави, Україна, Білорусія, Молдова, закавказькі та середньо азійські країни: особливості державотворення, зовнішня політика. Російська Федерація в боротьбі за збереження статусу великої держави. Зовнішня політика Росії, російсько-українські відносини.

Відродження незалежної *Польщі.* Ю. Пілсудський. Структура і політичний лад Польської держави після Ризького миру: Конституція 1921 р. Державний переворот 1926 р. і режим «санації». Становище в західноукраїнських та західнобілоруських землях, розгортання визвольної боротьби та репресії з боку польського уряду. Польська культура, наука і освіта в міжвоєнні роки. Політичний розвиток сусідніх Польщі держав: Литви, Латвії, Естонії та Фінляндії: демократичні та авторитарні тенденції. Польща в системі міжнародних відносин в міжвоєнний період. «Пакт Молотова-Рібентропа» і агресія проти Польщі у вересні 1939 р. Польща в роки Другої світової війни. Особливості антифашистського руху Опору у Польщі. Варшавське повстання. Польща в період революційних перемін 1944-1947 рр. Діяльність УПА на сході Польщі, «Операція Вісла». Придушення національно-демократичної опозиції та встановлення тоталірно-комуністичного режиму. Спроби модернізації режиму наприкінці 1950-х – 60-і роки в Польщі. Соціально-економічний, політичний і культурний розвиток ПНР у 1970-ті роки. Поява організованої опозиції комуністичному режиму. Криза 1980 р. і народження «Солідарності». Польща від військового режиму до «круглого столу». Парламентські вибори 1989 р. «Шокова терапія» і початок стабілізації. Л. Валенса. Польща на шляху до індустріального і демократичного суспільства. Нова зовнішня політика Польщі.

Утворення *Чехословацької республіки,* вирішення питань про кордони нової держави на Паризькій мирній конференції. Конституція 1920 р., політичний лад та суспільно-політичне життя першої Чехословацької республіки. Т.Г. Масарик. Економічний розвиток ЧСР в міжвоєнний період. Становище і розвиток Словаччини і Закарпаття в складі Чехословаччини, національне питання в країні у міжвоєнні роки. ЧСР в системі колективної європейської безпеки. Мюнхенська змова 1938 р., «друга республіка», розчленування й окупація Чехословаччини. Словацька держава (1939-1945 рр.). Протекторат Чехія і Моравія. Чехи і словаки в русі Опору: Словацьке національне повстання 1944 р., Празьке повстання 1945 р. та звільнення Чехословаччини від фашизму. Створення Національного фронту чехів і словаків, Кошицька урядова програма. Відродження Чехословацької республіки: народно-демократичні перетворення, загострення політичної боротьби, лютневі події 1948 р. та встановлення комуністичного режиму «радянського зразка». Політичний та економічний розвиток ЧССР в 50-60-ті роки. Конституція 1960 р. «Празька весна» 1968 р., її сутність та значення. Радянська інтервенція в ЧССР. Чехословаччина в період «нормалізації» та «застою» (1969-1989 рр.). Діяльність чехословацької опозиції, «Хартія-77», В. Гавел. «Оксамитова революція» 1989 р. в Чехо-Словаччині, загострення чесько-словацьких відносин, розпад єдиної держави. Чеська і Словацька республіки (1993 р. – кінець 90-х років): політичний і економічний розвиток, зовнішня політика.

Буржуазно-демократична революція і утворення *Угорської Народної Республіки* у 1918 р. Проголошення Угорської Радянської республіки. Відновлення буржуазного ладу та утворення парламентської системи в міжвоєнній Угорщині. Угорщина в міжнародних відносинах: зближення з Німеччиною, Перший і Другий Віденські арбітражі. Угорщина в міжнародних відносинах: зближення з Німеччиною, Перший і Другий Віденські арбітражі. Угорщина в роки Другої світової війни. Визволення Угорщини у 1945 р. і проведення політичних і соціально-економічних реформ. Конституція 1949 р. Становлення тоталітарної, адміністративно-командної системи. Угорська революція 1956 року, її придушення та міжнародне значення. Відновлення комуністичного режиму. «Кадарівська модель соціалізму» (кінець 50-х – кінець 80-х років). Угорщина на шляху від тоталітарного режиму до демократичного суспільства і ринкової економіки: криза та крах УСРП, парламентські вибори 1990 р., становлення нової політичної системи, економічні реформи, новий зовнішньополітичний курс.

Румунія в нових кордонах після Першої світової війни. Революційне піднесення, політичні партії та консолідація політичних сил. Економічний спад початку 30-х років. Наступ військової диктатури і встановлення королівської диктатури Антонеску, вступ у війну проти СРСР, повстання 23 серпня 1944 р., вихід країни із гітлерівської «вісі». Політична боротьба в Румунії в перші повоєнні роки, діяльність коаліційних блоків, парламентські вибори 1945 і 1946 рр. Ліквідація монархії та проголошення Румунії Народною Республікою. Утворення Румунської робітничої партії і трансформація уряду народної демократії в диктатуру пролетаріату. Конституція 1948 р. Утвердження і характерні риси тоталітарної системи в Румунії, її внутрішня і зовнішня політика у 1950-80-х роках, курс на побудову «національного комунізму». «Епоха Чаушеску» в Румунії, її сутність, криза та крах в результаті «кривавої революції» в грудні 1989 р. Утворення Фронту національного порятунку, його програма та діяльність у перехідний період. Вибори 1996 р., сучасне внутрішньополітичне й міжнародне становище Румунії.

Болгарія. Повоєнна криза, солдатське повстання в Болгарії після поразки у Першій світовій війні. Однопартійний уряд А. Стамболійського (БЗНС) та його реформи. Державний переворот 1923 р. і встановлення авторитарного режиму. Вересневе збройне повстання 1923 р. Економічна криза кінця 20-х років та влада Народного блоку. Державний переворот 1934 року. Диктатура царя Бориса. Болгарія в системі міжнародних відносин у міжвоєнний період. Приєднання Болгарії до Троїстого пакту. Антифашистський рух в

Болгарії в роки Другої світової війни, створення Вітчизняного фронту, його програма та діяльність в перші повоєнні роки. Вибори 1945 і 1946 рр., проголошення Болгарії Народною Республікою. Перехід до форсованого будівництва соціалізму за радянським зразком, становлення тоталітарної держави. Культ особи В. Червенкова. Режим Т. Живкова (кінець 1950-х – 80-і рр.) та його крах. Союз демократичних сил,
боротьба соціалістів та опозиції за владу, вибори 1990 р. Внутрішньополітичні проблеми та міжнародне становище Болгарії в 90-х рр.

Утворення Держави словенців, хорватів і сербів наприкінці Першої світової війни. Проголошення Королівства сербів, хорватів і словенців (1 грудня 1918 р.). «Югославське питання» на Паризькій мирній конференції. Конституція і зміцнення внутрішнього й міжнародного становища. Криза парламентаризму в 1922-1928 рр. Монархічний переворот 6 січня 1929 р. та режим особистої влади. Відновлення конституційного правління та політика компромісів в 1930-х рр. Югославія в роки Другої світової війни: розгром і розчленування країни, встановлення окупаційного режиму, створення Незалежної держави Хорватії. Початок руху Опору, становлення комуністичного партизанського руху. Народно-визвольна армія Югославії. Кінець війни і визнання нової Югославії. Встановлення комуністичної диктатури. Югосласько-радянський конфлікт 1948 р. і його наслідки. Суспільна криза початку 50-х рр., перехід до «робітничого самоврядування» і ліберальних реформ (кінець 50-х – 70-ті рр.). Конституція 1974 р. Режим Й.Тіто. повернення до адміністративних методів управління, криза економічної і політичної системи Югославії у 80-х рр. Загострення національного питання. Події в Косово. Криза державності в Югославії на початку 1990-х рр., розвал СФРЮ, становлення незалежних держав, збройні конфлікти. Республіки Словенія, Хорватія, Македонія, Боснія та Герцеговина і Союзна Республіка Югославія після розпаду Югославської федерації. Міжнаціональна війна і інтернаціоналізація югославської кризи на сучасному етапі. Зусилля міжнародного співтовариства, в т.ч. і України, в досягненні миру на Балканах. Воєнне втручання НАТО в березні 1999 р. та його наслідки.

Країни Азії і Африки в новітній історії Китай. Економічне і політичне становище Китаю наприкінці Першої світової війни. Розвиток робітничого і селянського руху: створення КПК та єдиного національного фронту. Революція 192501927 рр. у Китаї: характер, особливості, підсумки. Переворот Чан Кайші, гоміданівський режим. Японська агресія у Маньчжурії і початок антияпонської боротьби. Китай напередодні і у роки Другої світової війни. Громадянська війна 1946-1949 рр., політика щодо неї СРСР та США. Проголошення Китайської Народної республіки. Культ особи Мао Цзедуна і соціально-економічні експерименти: «генеральна лінія», «великий стрибок», «народні комуни», «культурна революція». Китайсько-радянські відносини. Боротьба за владу після смерті Мао Цзедуна і Чжоу Еньлая. Конституція 1982 р. Курс реформ Ден Сяопіна. Зовнішня політика КНР, тайванська проблема, гонконгське питання. Тібетська проблема.

Японія. Внутрішньополітичний розвиток Японії, агресивна зовнішня політика та фашизація режиму у міжвоєнний період. Японія – союзник фашистської Німеччини у Другій світовій війні. Поразка і капітуляція Японії. Окупаційна політика США в Японії, проведення демократизації та демілітаризації країни. Конституції 1947 р. Сан-Франциський договір. Складові японського «економічного дива» у 1950-60-ті рр. Внутрішня й зовнішня політика урядів ЛДП в 70-80-ті рр. Проблема «північних територій» Сучасне економічне становище та зовнішня політика Японії.

Індія. Національно-визвольний рух в Індії у 1918-1922 рр. М.Ганді. Підйом демократичного і національного руху у 1928-1935 рр. Індія в роки Другої світової війни. Здобуття Індією незалежності, поділ країни на дві держави – Індійський Союз і Пакистан. Конституція Індії 1950 р. Курс Дж.Неру: лівоцентризм у і внутрішній та неприєднання у зовнішній політиці. Політика Індійського національного конгресу в 1960-80-ті рр. І.Ганді.

Індо-пакистанські конфлікти. Боротьба ІНК з опозицією і проти сепаратизму. Тамільська проблема. Сучасне становище Індії та її зовнішня політика.

Туреччина. Крах Османської імперії. Кемалійська революція: національно-визвольний рух у Туреччині в 1918-1923 рр. Турецька республіка за правління К.Ататюрка. Принципи кемалізму (тюркізму). Політика етатизму. Туреччина напередодні і в роки Другої світової війни. Особливості післявоєнного розвитку Туреччини: виникнення багатопартійної системи, земельна реформа. Загострення політичної боротьби, воєнні перевороти. Т.Озал. Ліберальні реформи 1980-х рр. Загострення між партійного суперництва в Туреччині у 1990-х рр. Курдська проблема, зростання ісламського фундаменталізму. Зовнішня політика Туреччини.

Країни Південно-Східної Азії. Індокитай та Індонезія у міжвоєнний період та в роки Другої світової війни. Серпневі революції 1945 р. в Індокитаї та Індонезії. Створення *Демократичної Республіки В`єтнам.* Комуністичний режим Хо Ши Міна у В`єтнамі. Проголошення незалежності *Республіки Індонезія.* Правління Сухарто (1965-1998 рр.). Збройний опір народів Південно-Східної Азії спробам відновити колоніальні порядки. Женевська нарада 1954 р. Американо-в`єтнамська війна і утворення Соціалістичної Республіки В`єтнам. Об`єднання В`єтнаму, особливості політичного ладу, економічні реформи. «Червоні кхмери». Кхмерська модель комунізму в Камбоджі. «Камбоджийська проблема» та її вирішення. Філіппіни в роки правління Ф.Маркоса. Сучасне політичне та економічне становище в країнах регіону.

Країни Середнього Сходу. Особливості розвитку країн і народів ісламської цивілізації в умовах XX століття. «Ісламський соціалізм», «Ісламський націоналізм», «Ісламський фундаменталізм» як ідеологічні та політичні течії в регіоні. Післявоєнний *Пакистан* – домініон Великобританії. Конституція 1956 р. і проголошення незалежності Пакистану. «Зелена революція» 60-х рр. Вибори 1970 р. і падіння влади військових. Діяльність уряду З.А.Бхутто. Військовий переворот 1977 р. у Пакистані. Політична боротьба в Пакистані у 1990-ті рр. та її зовнішня політика. Монархічний *Афганістан* до і після Другої світової війни. Афгано-пакистанські суперечки з пуштунського питання. Антимонархічний рух в Афганістані, військовий переворот та проголошення Республіки Афганістан (1973 р.). Конституція 1977 р. Квітневий переворот в Афганістані 1978 р. Громадянська війна в Афганістані, військове втручання СРСР до неї (1979-1989 рр.) та її наслідки.

Рух талібів в Афганістані та встановлення ними контролю над країною наприкінці 1990-х рр. Шахський режим в *Ірані* до і після Другої світової війни. «Біла революція» 60-х рр. та її наслідки. Ісламська революція в Ірані 1979 р. Аятолла Р.М.Хомейні. Ірано-іракська війна. Скасування англійського протекторату над Кувейтом. Проголошення незалежності Бахрейну та Катару. Здобуття незалежності Іраку (1932 р.). Ліквідація монархії (1958 р.). Військовий переворот 1968 р. в Іраку і встановлення влади Партії арабського соціалістичного відродження. Режим С.Хусейна в Ірані. Агресія проти Кувейту. Операція ООН «Буря в пустелі».

Країни Близького Сходу. Палестинська проблема в XX ст. Міжнародне управління Палестиною після розвалу Османської імперії. Єврейська імміграція в повоєнної роки. Арабо-єврейські зіткнення 1929 р. Повстання арабів у 1936-1939 рр. Гітлерівський геноцид щодо євреїв. Резолюція ООН (листопад 1947 р.) про припинення англійського мандату в Палестині та її розділ. Утворення держави Ізраїль. Виникнення та поглиблення Близькосхідної кризи, Перша (1948 р.) та друга (1956 р.) арабо-ізраїльська війни. Ізраїльська агресія 1967 р. (третя війна). Кемп-Девідські угоди. Роль Єгипту в регіоні. «Вільні офіцери», липнева (1952 р.) революція в Єгипті. Єгипет за часів президента Г.А. Насера (1956-1970 рр.). Внутрішня і зовнішня політика А.Садата (1970-1981 рр.) та Х. Мубарака (президент Єгипту з 1981 р.). Сирійська Арабська Республіка: набуття незалежності (1946 р.). Сирія за часів президента Х. Асада. Конституція 1973 р. Йорданія за

часів правління короля Хусейна Бон Талала (1952-1999 рр.). Ліванська Республіка – центр опору в 1960-70-х рр. Громадянська війна 1975 р. та її наслідки. Специфіка післявоєнного розвитку монархій Аравійського півострова.

Нові індустріальні країни Сході – Південна Корея, Тайвань, Сінгапур, Гонконг, Малайзія, Таїланд: політичний устрій, особливості їх соціально-економічного розвитку в 1970-90-ті рр.

Країни Північної Африки. Здобуття незалежності Тунісом та Марокко. Національно-визвольна боротьба алжирського народу. Проголошення незалежності Алжирського Республіки (1962 р.). Утворення Лівійської держави в 1951 р. Державний переворот 1 вересня 1969 р. Проголошення Лівійської Арабської Республіки. М.Каддафі.

Країни Тропічної та Південної Африки. Південно-Африканський Союз, Африканський національний конгрес в міжвоєнний період. «Пробудження» Африки після Другої світової війни. Надання незалежності країнам Тропічної Африки (1950-60-ті рр.). П. Лумумба. Політична боротьба в Південно-Африканській Республіці у 1960-80-х рр. Н.Мандела. Ліквідація системи апартеїду у ПАР. Неоколоніалізм та проблеми сучасного розвитку країн «третього світу».

ОРІЄНТОВНІ ПИТАННЯ З ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

1. Періодизація історії Стародавнього Єгипту.
2. Грюнвальдська битва та її значення для Європи.
3. Колонізація Африки. Работоргівля.
4. Вавилонське царство. Закони Хаммурапі.
5. Стародавні слов'яни: розселення, суспільний лад, господарська діяльність,культура.
6. Гуситський рух у Чехії XV ст.
7. Персидська держава. Греко-перські війни IV ст. до н.е.
8. Генезис феодалізму в Західній Європі.
9. «Просвітницький абсолютизм» в Австрійській державі. Реформи Марії-Терезії та Йосипа II.
10. Завойовницькі походи А. Македонського.
11. Хрестові походи: причини, характер, наслідки.
12. Реформи Александра II в Росії.
13. Давньокитайська цивілізація. Конфуціанство.
14. Епоха Відродження: сутність та періодизація.
15. Британська колоніальна система першої половини XX ст.
16. Основні етапи історії Ассирійського царства.
17. Формування Московської централізованої держави (XIII – XV ст.).
18. Становлення радянської тоталітарної системи та сутність сталінізму в СРСР.
19. Поняття «історія античності». Її місце у всесвітній історії.
20. Великі географічні відкриття XV – XVI ст.
21. Розпад колоніальної системи після Другої світової війни: основні етапи та наслідки.
22. Грецькі міста Північного Причорномор'я (VII-IV ст. до н.е.).
23. Європа у період наполеонівських війн.
24. Крах комуністичних режимів у Східній Європі.
25. Культура античної Греції.
26. Річ Посполита: основні етапи історії.
27. Розпад СРСР і утворення нових незалежних держав.
28. Боротьба Риму з Карфагеном: Пунічні війни.
29. Суспільно-політичні перетворення в Туреччині міжвоєнної доби.
30. Карибська криза: сутність та наслідки.
31. Повстання Спартака.
32. Польські повстання в Російській імперії XIX ст.
33. Розрядка міжнародної напруженості 1970-х рр. Гельсінський процес.
34. Громадянські війни в Римі. Гай Юлій Цезар. Падіння Римської республіки.
35. Громадянська війна в США (1861-1865 рр.).
36. Європейський Союз та його роль у сучасному світі.
37. Боротьба за об'єднання Італії. Рісорджименто.
38. Перша російська революція та її наслідки.
39. Економічна криза і «велика депресія» у США 1929-1933 рр. «Новий курс» Ф.Рузвельта.
40. Реформи Петра I в Росії.
41. Перша світова війна: періодизація.
42. США під час президента Р. Рейгана. «Рейганоміка».
43. Столітня війна.
44. Перша імперія у Франції і війни Наполеона I.
45. Франкістська Іспанія (1939-1975): сутність франкізму.
46. Повстання Жакерія у Франції.

47. Об'єднання Німеччини у XIX ст. О.Бісмарк.
48. Культ особи Сталіна. Рішення XX з'їзду КПРС.
49. Утворення Сполучених Штатів Америки.
50. Балканські війни на початку XX ст.
51. Великобританія у Другій світовій війні. У. Черчілль.
52. Народження П'ятої республіки у Франції. Сутність «голізму».
53. Зовнішня політика Б. Хмельницького 1649 – 1657 рр.
54. Суспільно-політичний розвиток Індії у міжвоєнному часі. Махатма Ганді.
55. Особливості суспільно-політичного розвитку в Японії в першій половині XX ст.
56. Політика США в Латинській Америці XIX ст. Доктрина Монро.
57. Проголошення Китайської Народної Республіки. «Великий стрибок», «культурна революція».
58. Велика Французька буржуазна революція.
59. Більшовицький переворот 1917 р. в Росії та його історичні наслідки.
60. Кубинська революція 1959 р.
61. Сицилійське норманське королівство.
62. «Просвітницький абсолютизм» Катерини II.
63. «Празька весна» 1968 року. Радянська інтервенція в ЧССР.
64. Версальсько-Вашингтонська система і післявоєнний устрій Європи.
65. Друга світова війна (1939-1945): періодизація.
66. Криза та демонтаж тоталітарних режимів у країнах Центрально-Східної Європи наприкінці XX ст.

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ ЗНАНЬ

Незадовільно	Не має чітких уявлень про історичний процес, не здатний займатися науково-дослідною роботою
Задовільно	Розуміє причинно-наслідкові зв'язки між історичними подіями, орієнтується у фактичному матеріалі з несуттєвими помилками, здатний займатися науково-дослідною роботою.
Добре	Розуміє сутність історичного процесу, орієнтується у фактичному матеріалі, вміє аналізувати історичні явища і робити аргументовані висновки, здатний займатися науково-дослідною роботою.
Відмінно	Знання є системними, чітко розуміє сутність історичного процесу, вільно орієнтується у фактичному матеріалі, здатен займатися науково-дослідною роботою.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Всесвітня історія: навч. посіб. / Б.М. Гончар та ін. – К.: Знання, 2011.
2. Випер Р.Ю. История средних веков: Курс лекций. – М., 1996.
3. Грушевський М.С. Всесвітня історія у короткому огляді: У 6 ч. – К., 1996.
4. Даниленко В.М. Всесвітня історія. Хронологія основних подій. – К., 1997.
5. Дворецкая И.А. Западная Европа V-IX вв.: раннее средневековье: Учеб.пособие. – М., 1990.
6. История Древнего Востока. – М., 1983-1988.
7. История новейшего времени стран Европы и Америки. 1918-1945 / Под ред. Е.Ф. Язькова: Учебн. – М., 1989.
8. История новейшего времени стран Европы и Америки. 1945-1990 гг. / Под ред. Е.Ф. Язькова: Учебн. – М., 1993.
9. Історія південних і західних слов'ян: Підручник. – К., 1987.
10. История России (Россия в мировой цивилизации): Учебн. пособие. – М., 1997.
11. Історія світової культури: Навч. посібник. – К., 1994.
12. Історія стародавнього світу: У 2 ч. – К., 1972.
13. Крижанівський О.П. Історія стародавнього Сходу. – К., 1996.
14. Новая история стран Европы и Америки / Под ред. А.В. Адо. – М., 1986.
15. Хрестоматия по истории Древнего мира / Под ред. В.П. Боруховича. – Саратов, 1989.
16. Хрестоматия по новой истории: В 3 т. / Под ред. А.А. Губера и А.В. Ефимова. – М., 1963-1965.
17. Хрестоматия по новейшей истории: В 3 т. – М., 1960-1961.
18. Историография новой и новейшей истории стран Европы и Америки / Под ред. А.В. Адо и др. – М., 1997.